

RECENZJE / REVIEWS**PAWEŁ ANTONI BOIKE****TOMASZ SNARSKI, KOŚCIÓŁ KATOLICKI
WOBEK KARY ŚMIERCI.
MIĘDZY PRAWEM A FILOZOFIĄ I TEOLOGIĄ,
WARSZAWA 2021, BIBLIOTEKA „WIEZI”, SS. 190**

Problematyka kary śmierci budzi sporo emocji. Choć w Polsce, podobnie jak w całej Unii Europejskiej, kara kapitalna nie obowiązuje, prawie połowa Polaków opowiada się za jej przywróceniem¹. Z tego m.in. powodu istnieje zapotrzebowanie na naukową refleksję na temat kary śmierci, w której liczą się argumenty wypracowywane przez dziedziny takie jak: antropologia filozoficzna, etyka, teologia moralna, filozofia prawa karnego czy wreszcie kryminologia. Z radością należy więc przyjąć fakt pojawienia się pracy, której autor łączy wszystkie te perspektywy. W erze postępującej fragmentaryzacji nauki wszechstronnym humanistom należy się szczególny szacunek.

Tomasz Snarski – doktor nauk prawnych, pracownik Katedry Prawa Karnego Materialnego i Kryminologii na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego, adwokat, magister filozofii, poeta i członek Zespołu Laboratorium „Więzi”, analizuje nauczanie Kościoła powszechnego o karze głównej. Recenzowane dzieło stanowi pierwszą w Polsce monografię poświęconą problematyce moralnej oceny kary śmierci przez Kościół po zmianie fragmentu nr 2267 w Katechizmie Kościoła katolickiego (dalej: KKK) dokonanej z inicjatywy papieża Franciszka w 2018 r.² Można je w pewnym sensie uznać za współczesną alternatywę dla

PAWEŁ ANTONI BOIKE – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0789-0897>, e-mail: pawboike1998@gmail.com

¹ W „Ogólnopolskim Badaniu Wiktyimizacyjnym Polaków” przeprowadzonym w 2020 r. przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, jak relacjonuje portal „Rzeczpospolita”, za wprowadzeniem kary śmierci opowiedziało się 43% ankietowanych, przeciw 41%, <<https://www.rp.pl/Prawo-karne/305129939-Polacy-chca-kary-smierci-i-chlosty--badanie-Instytutu-Wymiaru-Sprawiedliwosci.html>>, dostęp: 05.06.2021. Z kolei w 2017 r. w badaniach przeprowadzonych dla „Rzeczpospolitej” przez agencję SW Research wskaźnik odpowiedzi popierających przywrócenie kary kapitalnej wyniósł 45,3%, a przeciwników takiego rozwiązania 34,7%, <<https://www.rp.pl/Sadownictwo/171019352-Sondaz-Kto-chce-przywrocenia-kary-smierci.html>>, dostęp: 05.06.2021.

² Zob. <<https://www.ekai.pl/papiez-zmienil-nauczanie-kosciola-na-temat-kary-smierci/>>, dostęp: 05.06.2021. Zmiana ta była już komentowana wcześniej w literaturze w formie artykułu naukowego: P. Boike, *Nowa redakcja katolickiego nauczania o karze śmierci. Rewolucja czy drobna korekta?*, „Dialogi Polityczne/Political Dialogues. Journal of Political Theory” 2019, nr 27, s. 43–54.

dość szeroko znanej książki autorstwa Tadeusza Ślipki³. Tomasz Snarski zdecydowanie aprobuje nowe brzmienie KKK, które nazywa skrajnie lub radykalnie abolicjonistycznym. Zmianę tę uważa za ewolucyjną, a nie rewolucyjną lub choćby przełomową⁴. Recenzowane studium składa się z wprowadzenia, trzech rozdziałów oraz specyficznego zakończenia („Co powiedziałby Jezus, gdybyśmy Go zapytali o karę śmierci”).

W pierwszym rozdziale zatytułowanym „Prawne i filozoficzne aspekty kary śmierci” Autor wprowadza czytelnika w spór dotyczący tego, czym w istocie jest kara kryminalna i jaki jest jej cel. Kreśli historię obowiązywania, stosowania i znoszenia kary kapitalnej. Przedstawia główne argumenty retencjonistów i abolicjonistów oraz wymienia myślicieli wpisujących się w jeden albo drugi nurt. Fragment ten ma co do zasady sprawozdawczy charakter. W przypisie 139 Autor na poziomie filozoficznym krytykuje stanowisko Tadeusza Ślipki. Podane wiadomości dobrze przygotowują czytelnika do konfrontacji moralności chrześcijańskiej z problemem kary śmierci, która następuje w rozdziale kolejnym.

Rozdział drugi „Kościół katolicki o karze śmierci: Od warunkowej aprobaty do zdecydowanego odrzucenia” rozpoczyna się od zwięzłego wyjaśnienia tego, co mieści się w pojęciu „nauki Kościoła”. Teologom być może nie spodoba się brak przywołania i wyjaśnienia takich pojęć jak nauczanie uroczyste oraz zwyczajne. Autor dużo miejsca poświęca biblijnej idei miłosierdzia. W przeciwieństwie do Tadeusza Ślipki uważa ją za jedyny w zasadzie klucz do moralnej oceny kary śmierci. Szkoda, że tak mało miejsca poświęcił źródłom patrystycznym. Wydaje się, że ze względu na monograficzny charakter tego studium, czytelnik oczekiwałby kompleksowego przywołania odpowiednich cytatów, a nie tylko odesłań do literatury. Wyjątkiem jest fragment z pism św. Augustyna. Tomasz Snarski raczej trafnie krytykuje Tadeusza Ślipkę za jednostronność w relacjonowaniu poglądów Doktora Łaski. Szkoda jednak, że nie sięgnął do artykułu Tadeusza Kołosowskiego specjalnie poświęconego temu zagadnieniu⁵. W pełni zgodzić się należy z tym, jak Autor referuje różne subtelnosci w poglądzie św. Tomasza. Podobnie jak w przypadku źródeł patrystycznych, również wypowiedziom Jana Pawła II i Benedykta XVI poświęcono mało miejsca. Autor nie wspominał m.in. o fragmencie listu Ratzingera do Episkopatu Stanów Zjednoczonych z 2004 r., w którym jako Prefekt Kongregacji Nauki Wiary stwierdził, iż wśród katolików, pomimo nawoływania przez Kościół do miłosierdzia w stosowaniu kar, może

Wypowiadali się o niej również przedstawiciele różnych dyscyplin nauki w prasie i na portalach internetowych. Zob. m.in. polemikę Cezarego Kościelniaka i Marka Piechowiaka: C. Kościelniak, *Godność i kara śmierci*, „Rzeczpospolita” z dn. 6 sierpnia 2018, s. A10; M. Piechowiak, *O godności i karze śmierci*, „Rzeczpospolita” z dn. 27 sierpnia 2018, s. A10, cyt. za: T. Snarski, *Kościół katolicki...*, s. 136–139 oraz nr 37(129)/2018 *Kara (nie)ostateczna*, „Teologii politycznej co tydzień”, <<https://teologiapolityczna.pl/kara-nieostateczna-tpct-129-1>>, dostęp: 08.06.2021.

³ T. Ślipko, *Kara śmierci z teologicznego i filozoficznego punktu widzenia*, Kraków 2002.

⁴ T. Snarski, *Kościół katolicki...*, s. 114–115.

⁵ T. Kołosowski, *Problem kary śmierci w nauczaniu i działalności św. Augustyna*, „Vox Patrum” 17(1997), s. 251–260.

istnieć uzasadniona różnorodność poglądów w kwestii kary głównej⁶. Choć bez dwóch zdań Benedykt XVI był przeciwnikiem kary śmierci tak jak jego Poprzednik, to pominięcie tej wypowiedzi prezentowanej w literaturze, którą przecież Autor zna⁷, może narazić go ze strony środowisk konserwatywnych czy tradycjonalistycznych na zarzut stronniczego prezentowania materiału źródłowego – tak by jak najbardziej pasował do tezy ewolucyjnego charakteru zmiany w KKK.

Końcowy fragment rozdziału drugiego zatytułowany jest „Rewolucyjna czy ewolucyjna zmiana?”. Autor zgadza się z wyjaśnieniem Kongregacji Nauki Wiary, iż korekta w KKK stanowi wyraz autentycznego rozwoju doktryny. Celnie krytykuje jednak list Prefekta Ladarii Ferrera za brak argumentów odwołujących się do doktryny starszej niż Jan Paweł II. Niewątpliwie „wówczas twierdzenie o ewolucyjnym rozwoju doktryny byłoby lepiej osadzone w kontekście wielowiekowej tradycji katolicyzmu oraz bardziej satysfakcjonujące z perspektywy teologicznej i filozoficznej”⁸. Tomasz Snarski konstatuje, że nowe brzmienie nr 2267 w KKK stanowi owoc raczej rozwoju refleksji personalistycznej w obrębie Kościoła, a nie inspiracji myślą laicką i ma rację. Wydaje się jednak, że słowo „drobna korekta” to zdecydowanie za mało na określenie przedmiotowej zmiany. Choć nie stanowi ona rewolucji, to jest pewnym przełomem⁹. Słowo „przełom” nie oznacza bynajmniej dystansowania się od nauczania papieża Franciszka, lecz stanowi wskazanie doniosłości i wyjątkowości wprowadzonej z inicjatywy Ojca Świętego zmiany. Nigdy bowiem wcześniej w tak zdecydowany sposób Kościół nie podnosił sprzeciwu wobec kary głównej. W pierwszych wiekach chrześcijaństwo nie chcieli przelewać niczyjej krwi, ale nie wypracowali poglądu o niegodziwości kary śmierci *in genere*¹⁰.

Bardzo ciekawy jest trzeci rozdział: „Jak pogodzić poszanowanie świętości życia ze sprawiedliwością i miłosierdziem?”. Poszukując odpowiedzi na postawione pytanie, Tomasz Snarski odwołuje się m.in. do bł. Michała Sopočki oraz wypowiedzi papieża Franciszka w związku z ogłoszeniem nadzwyczajnego roku miłosierdzia. W ramach tego rozdziału niezwykle ważne jest rozróżnienie pomiędzy godnością przyrodzoną (osobową), która posiada przymiot niezbywalności, oraz godnością osobowościową – relatywną od kondycji moralnej podmiotu. Najbardziej okrutny i niebezpieczny przestępca może utracić godność osobowościową, ale zawsze przysługuje mu godność osobowa (przyrodzona) z samego faktu bycia człowiekiem. Owa dystynkcja, którą Tomasz Snarski przywołuje

⁶ Zob. <<https://www.ewtn.com/catholicism/library/worthiness-to-receive-holy-communion-general-principles-2153>>, dostęp: 07.06.2021.

⁷ E. Feser, J. Bessette, *By Man shall His Blood Be Shed. A Catholic Defense of the Death Penalty*, San Francisco 2017, s. 9; P. Boike, *Nowa redakcja...*, s. 49.

⁸ T. Snarski, *Kościół katolicki...*, s. 116.

⁹ P. Boike, *Nowa redakcja...*, s. 51–53. Nawiasem mówiąc, na s. 18 Tomasz Snarski zasugerował, że autor artykułu uważa przedmiotową zmianę za rewolucyjną, choć ten wyraźnie odrzucił wskazany przymiotnik na rzecz „przełomowej”, o zdecydowanie innym, łagodniejszym wydźwięku. Chyba że motywem umieszczenia w tym miejscu przypisu było tylko użycie słowa „rewolucja” w tytule pracy.

¹⁰ P. Boike, *Nowa redakcja...*, s. 51.

za Markiem Piechowiakiem, pozwala skutecznie obalić pogląd św. Tomasza, według którego wskutek poważnych grzechów przestępca zatracą ludzką godność i staje się gorszy od zwierzęcia – a zwierzęta zabijać, jeśli służy to ludziom, wolno. Szkoda natomiast, że Autor decyzji Franciszka o bezwzględny potępieniu kary śmierci nie postrzega nigdzie w kategorii emancypacji świeckich w Kościele dokonanej wskutek II Soboru Watykańskiego – oznacza ona bowiem odrzucenie charakterystycznego dla epoki *Christianitas* elitaryzmu moralnego, według którego przykazanie „nie zabijaj” obowiązywało duchownych w zdecydowanie szerszym zakresie niż świeckich¹¹. Trudno zrozumieć też, dlaczego Tomasz Snarski, zastanawiając się nad relacją chrześcijaństwa, a zwłaszcza nauczania Jana Pawła II i Franciszka, do prawa karnego, nie odwołuje się do pracy pod redakcją Alicji Grześkowiak¹² oraz późniejszego artykułu tej autorki¹³.

Studium Tomasza Snarskiego zasługuje na uznanie. Czytelnik liczący na bardziej kompleksową analizę źródeł dotyczących stosunku do kary śmierci na przestrzeni dziejów może odczuć lekkie rozczarowanie. Niewątpliwym walorem pracy jest podejście interdyscyplinarne. Widać, iż obrona godności przyrodzonej każdego człowieka oraz przekonanie o istotnej roli ewangelicznego miłosierdzia bardzo silnie tkwią w sercu Tomasza Snarskiego. Oby rzesze polskiego społeczeństwa, zamiast podążać ślepo za populizmem penalnym czy też relatywizować godność ludzkiego życia do jego jakości, etapu rozwoju lub innych czynników, na szerszą skalę uznały wartości reprezentowane przez Autora recenzowanej pracy.

¹¹ Tamże.

¹² *Zagadnienia prawa karnego na tle nauczania Jana Pawła II*, pod red. A. Grześkowiak, Lublin 2006.

¹³ A. Grześkowiak, *Papież Franciszek o prawie karnym*, „Studia z zakresu Nauk Prawno-ustrojowych. Miscellana” 6(2016), s. 47–70.